

Kehitysvammaainen työnhakijana – riittääkö työkyky?

Raija Kerätär
LT, kuntoutuslääkäri Oorninki Oy
asiantuntijalääkäri, Kela
24.8.2017

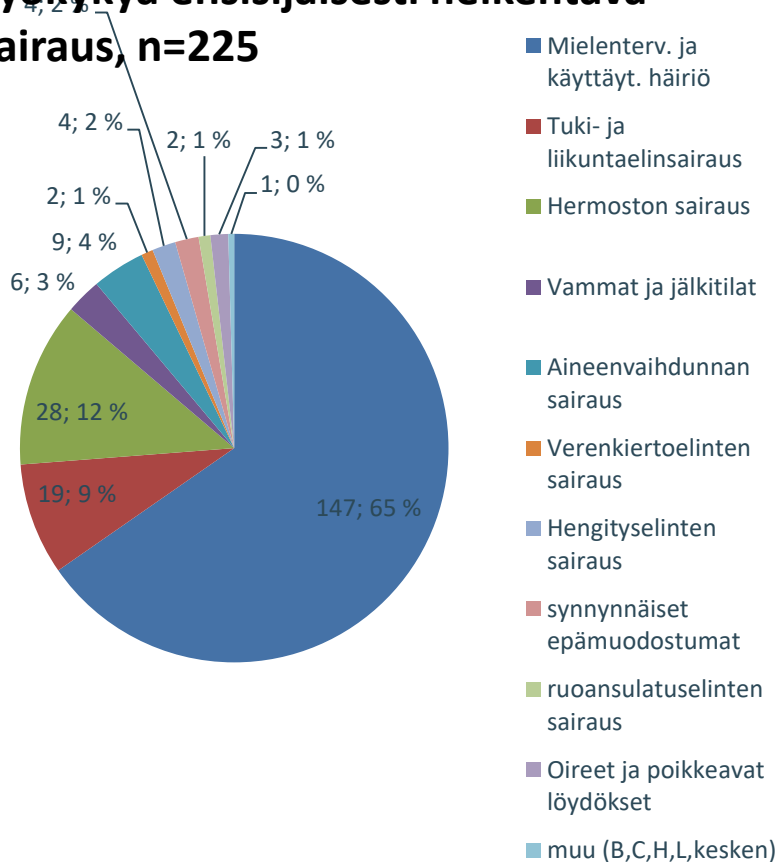
Tänään esityksessäni...

- Kehitysvammaiset työnhakijoina
- Asiakasesimerkkejä
- Työkyvyn arvioinnista
- Vakavia huolia

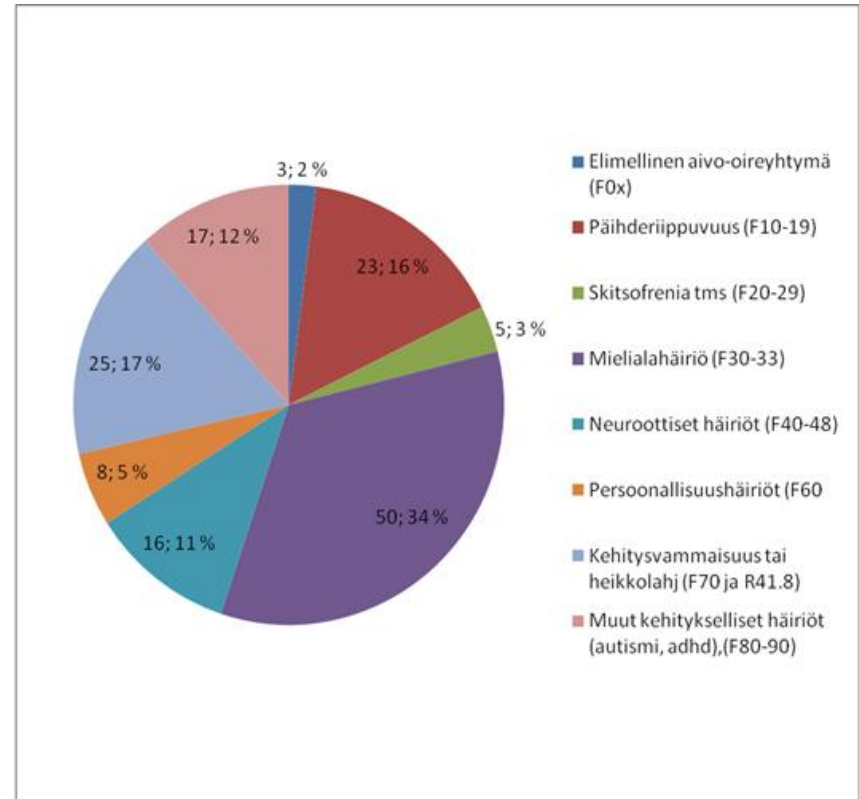

Typ-asiakkaiden työkykyarviossa todetut sairaudet v. 2008

Työkykyä ensisijaisesti heikentävä sairaus, n=225

Todetut mielenterveyden häiriöt, n=147

Virta-hanke Oulu

- Alle 30-vuotiaiden työttömien palvelu- ja kuntoutustarpeen arvioinnin kehittämishanke 2011, Kaste-rahoitus
- 53:sta työllistymisen uralla jumiutuneesta nuoresta (TYP-asiakkuus)
 - 16 (30%) työkyvytön.
 - Heistä 7:llä todettiin lievä älyllinen kehitysvamma, F70 ja yhdellä keskivaikea kehitysvamma, F71 .
 - suurella osalla kehityksellinen häiriö oli jossain vaiheessa, usein koulun aloitusvaiheessa todettu, mutta seuranta oli jäänyt.
 - 8:lla työkyvyttömyyden syy oli muu mielenterveyden häiriö
 - 17 (32%) ohjattiin mtt:oon dg:a ja hoidon suunnittelua varten
- Palvelujärjestelmässä aukkoja, vastuu nuorten palveluihin ohjaamisesta puuttuu ja nuori joutuu luukutuksen uhriksi
- Tarvitaan monialaisen yhteistyön parempaa johtamista ja rakenteita (sosiaalitoimi, perusterveydenhuolto, Kela, te-toimi, esh)

Työnantajien odotukset

- Kyky työskennellä tiimissä.
- Kyky tehdä päätöksiä ja ratkaista ongelmia.
- Kyky kommunikoida suullisesti organisaation sisäisten ja ulkoisten ihmisten kanssa.
- Kyky suunnitella, organisoida ja priorisoida työtä.
- Kyky hankkia ja prosessoida tietoa.
- Kyky analysoida määrällistä dataa.
- Tekninen tietämys, joka liittyy työhön.
- Tietokoneohjelmien osaaminen.
- Kyky luoda ja/tai editoida kirjoitettuja raportteja.
- Kyky myydä ja vaikuttaa muihin.

Esimerkkiasiakkaita

- Nuori mies, 26 v.
- 21-vuotias Elli, valmistunut catering-alan linjalta 3 vuotta edeltävästi.
- 59-vuotias Matias

Nuori mies 26 v.(s. v. 1986)

Kykyprofiili, WAIS-R (2008):

- suoritusosa 116
- kielellinen hyvin heikko
- kokonaistulos 73

Armeijasta vapautus
E66, F81 (v. 2006)

Armeijasta lykkäystä 2v.

Äiti kysyy
Puheen viivästyisestä
v.1989

Peruskoulu
päättyy
v. 2002

Puualan
perustutkinto
erityisamat-
tioppil. 2005

1. lk kertaus
v. 1993

Eryityskouluun
Mukautettuun opetukseen
5. lk:lla v. 1997

Äiti ohjasi asiakkaaksi
TYP:iin

Työpaja Väylä 6 kk
2009

Työkokeilu ODL 60 pv 2010

- Väsymys, aloittamisen vaikeudet
- sosiaalinen eristyneisyys
- ei kykyä tehdä työtä ohjattunakaan
- ei mahdollisuuksia ammatillisiin suunnitelmiin

Typ:n kuntoutus-
Lääkäri 2009:
-neuropsykologinen
tutkimus
-erityispuheterapeutin
tutkimus
-suositus Kelalle pitkään
työkokeiluun ja
luotsaukseen
-itsenäistymisen tuki?

TYP lähettää
Kuntoutustutkimuspl:lle
2010

Työkokeilu Kipinä
12/2011 alk.

-Toimintaterapia
-Kuntouttava työtoiminta
-jatkossa eläkeharkinta?

Yleissairaala-
psykiatrian osasto 6 vk

Ouka
Virta osa-hanke
1/2012

Kuntouttava tt.

Kipinä 2/2012 alkaen

Tahkokankaan
tutkimuskeskus
-kehitysvamma
-eläke
-kehitysvamma-
palveluiden piiriin

Kuntoutuslääkäri,
Oorninki 2012

Tutkittavan oma arvio työkyvystään vrs monialaisesti toteutettu arvio Kerätär 2016

		Monialainen arvio Työkykyinen n (%)	Monialainen arvio Työkyvyn kohentaminen tarpeen n (%)	Monialainen arvio Työkykyinen vain välityömarkkinoille n (%)	Monialainen arvio Työkyvytön n (%)
Oma arvio	Työkykyinen	110(90.9)	10(21.3)	6(22.2)	6(17.1)
	Rajoittunut	9(7.4)	31(66.0)	17(63.0)	11(31.4)
	Työkyvytön	0(0.0)	4(8.5)	2(7.4)	13(37.1)
	Ei osaa sanoa	0(0.0)	1(2.1)	1(3.7)	3(8.6)
	Tieto puuttuu	2(1.7)	1(2.1)	1(3.7)	2(5.7)
	Yhteensä	121(100)	47(100)	27(100)	35(100)

Esimiesten arvio työssä suoriutumisesta / Monialainen arvio työkyvystä

Kerätär 2016

		Työkykyinen n (%)	Työkyvyn kohentaminen tarpeen n (%)	Työkykyinen vain välityömarkkinoille n (%)	Työkyvytön n (%)
Esimiehen arvio	Hyvä tai tyydyttävä	108 (89.3)	32 (68.1)	12 (44.4)	6 (17.1)
	Epätasainen tai kaippaa harjaantumista	12 (9.9)	10 (21.3)	8 (29.6)	8 (22.9)
	Heikko, tutkimukset tai työkyvyn tuki erittäin tärkeitä	0 (0.0)	4 (8.5)	7 (25.9)	20 (57.1)
	Tieto puuttuu	1 (0.8)	1 (2.1)	0 (0.0)	1 (2.9)
	Yhteensä	121(100)	47(100)	27(100)	35(100)

Työttömien ja vammaisten koettu työkyky (Laiho ym. 2010)

	Työttömät *	Vammaiset **
Kohderyhmän koko /vastauksia/vastaus%	2300/848/37	2410/833/35
Koettu työkyky hyvä	53 %	35 %
Koettu työkyky huono	21 %	32 %
3 tai enemmän lääkärin toteamaa sairautta	24 %	35 %
Haluaa ja on kykenevä tekemään työtä	61 %	46 %
Ei halua tai ei kykene	26 %	21 %

*Finanssivalvonta, Kela, Työttömien valtakunnallinen yhteistoimintajärjestö

**Epilepsialiitto, Invalidiliitto, Kehitysvammaliitto, Kuuloliitto, Kuurojen Liitto, Kynnys ry. Lihastautiliitto, Mielen terveyden keskusliitto, MS-liitto, Kuurosokeat ja Suomen reumaliitto

Työssä selviytyminen, esimiehen havainnot

	1	2	3	4	5
Työelämävalmiudet					
Työaikojen noudattaminen					x
Työpaikalle sopiva ulkoasu		X			
Käyttäytyminen ja toisten kohtaaminen		X			
Työpaikan pelisääntöjen noudattaminen /alaistaidot				X	
muu (mikä?)					
Toiminta työssä					
Ohjeiden ymmärtäminen		X			
Ohjeiden noudattaminen	X				
Oma-aloitteisuus	X				
Kyky itsenäiseen työskentelyyn	X				
Kyky tehdä työ tavanomaisen perehdytyksen jälkeen	X				
Työtaidot			X		
Työmotivaatio ja aktiivisuus		X			
Stressinsieto			X		
Muu (mikä?)					
Työssä näkyvä terveys					
Työssä vaadittava fyysinen suorituskyky				X	
muu (mikä?)					
Käsitykseni selviytymisestä vastaavassa avointen työmarkkinoiden työssä					
Työelämävalmiudet	X				
Toiminta työssä		X			
Terveys / työkuunto				X	
muu (mikä?)					

Huolenaiheita kehitysvammaisten työkyvyn arvioinnissa

- Havainto: pitkäaikaistyöttömissä on runsaasti kehitysvammaisia, joilla tilaa ei ole asianmukaisesti tutkittu ja he ovat kv-palveluiden ulkopuolella
- Oman kyvyttömyytensä vuoksi nämä asiakkaat ovat usein muidenkin heille kuuluvien palveluiden ulkopuolella
- Heitä ei tunnisteta peruspalveluissa
- Kehitysvammayksiköt eivät yleensä tutki aikuisia
- Jos tunnistetaan ja tutkitaan, työkyvyttömyyseläkkeistä hylätään 13% (Kela 2017)
- Useissa kunnissa kehitysvammapalveluihin pääsee vasta kun on työkyvyttömyyseläkkeellä

”System error”

- Alakouluikäisenä tehty dg oppimishäiriöstä jää koulun seurattavaksi n. 10 v:na ?
- Mukautetaan ja mukautetaan, mutta työmarkkinoilla ei ole mukautettuja töitä
- 15-16 v:na todettu oppimishäiriö. Suunnitelma: kuntoutusraha ja erityisoppilaitos. Seuranta ei ole järjestetty systemaattisesti.
- Aikuiseksi ehtinyt kehitysvammainen. Kuka vastaa tutkimisesta?
- Kehitysvammaisen työkyvyn arvioinnin sisällöt ovat vakiintumattomat

Miksi pitäisi diagnosoida?

- Diagnoosi haitat?
 - Leimaantuminen?
 - Elinaikaisen sairauden / vamman aiheuttama suru ja ahdistus. Toisen ihmisen avun tarve on pysyvää.
- Diagnoosin hyödyt?
 - Kuntoutuksen ja tarvittavien palveluiden / tuen varhainen tunnistaminen ja suunnittelu
 - Sosiaalivakuutuksen etuuksien oikeudet todetaan
 - Perinnöllisissä sairauksissa ohjaus ja tuki

Suomen kehitysvammalääkärit ry: Kehitysvammainen ja työmarkkinat

- Toimeentulon turvaaminen eläkkeestä
 - Kehitysvammaisen toimeentulo tulee turvata pääsääntöisesti työkyvyttömyyseläkkeestä
 - Lievän äyllisen kehitysvamman diagnoosi sisältää heikentyneen toimintakyvyn toteamisen
 - Avoimilta työmarkkinoilta toimeentulonsa ansaitsevat kehitysvammaiset ovat harvinaisia poikkeuksia.
- Kehitysvammaisten työelämäosallisuutta tulee edistää siten, että he voisivat toimia nykyistä laajemmin työmarkkinoilla ositetuissa työtehtävissä ja ansaita lisätuloja työkyvyttömyyseläkkeen ohella.
- Ammatillisen koulutuksen polkuja on tuettava
 - esimerkiksi tuetulla oppisopimuskoulutuksella ja muilla vastaavilla erityisillä ratkaisulla
- Työmarkkinoita tulee kehittää siten, että vajaakuntoisten työnteko mahdollistetaan välityömarkkinatyypisillä ratkaisulla

Summa summarum ...

- Osa merkittävän toiminta- ja työkykyrajoituksen aiheuttavista oppimisvaikeuksista ja kehitysvammaisuudesta kärsivistä jää tunnistamatta
- Systemi on merkittävästi mukana näiden henkilöiden syrjäytymisessä / syrjäyttämässä yhteiskunnasta
- Kunkin kehitysvammaisen toiminta- ja työkykyisyys pitää arvioida ja suunnitelmat tehdä yksilöllisesti
- Epärealistiset ja epäonnistuvat suunnitelmat koituvat yleensä pahiten kehitysvammaisen henkilön kannettavaksi

